

DEN ANDEN BØLGE

Som et apropos til sidste nummer af »Kosmorama«, der handlede om filminstruktører, som ikke er blevet præsenteret i Danmark, kan varmt anbefales antologien »Second Wave« udkommet i Movies paperback-serie under redaktion af Ian Cameron. Bogen introducerer en række instruktører, der er brudt igennem efter »nouvelle vague« i fransk film – deraf dens lidt anstrengte titel. Naturligvis er der ikke tale om nogen »bølge« og det eneste, der binder instruktørerne sammen, er, at de alle arbejder meget personligt med filmmediet, – hvilket naturligvis osse er en del i en tid hvor filmen endnu snarere er en industri end en kunst.

Tre lange og meget læseværdige artikler bærer bogen: Robin Wood skriver om Dusan Makavejev med særlig vægt på »En telefonistindes kærlighedsaffære« (bogen er skrevet for Makavejevs seneste »Organismens mysterier«). Michael Walker skriver om Skolimowski til og med »Starten« og Ian Cameron introducerer den af danske biografgængere helt ukendte japanske instruktør Nagissa Oshima. Alle tre artikler er meget grundige og velargumenterende, og af indvendinger har jeg kun lyst at fremsætte en enkelt af mere personlig art: Wood skriver om forskellen på Godard og Makavejev, at han sjældent føler noget under en Godard-film. Følelserne kommer eventuelt først senere, når filmen er bearbejdet af intellektet. Derimod har han det omvendt med Makavejevs film: dem er han umiddelbart følelsesmæssigt optaget af, og de intellektuelle refleksioner bringer først senere tingene på plads. Personlig synes jeg det modsatte er tilfældet: at Godard arbejder primært følelsesmæssigt, mens Makavejev arbejder primært intellektuelt.

Positif-kritikeren Michel Ciment, der er en af Cinema Novos mest ihærdige talsmænd, introducerer Glauber Rocha og Ruy Guerra, men når ikke at inkludere deres seneste film »Løven har syv hoveder« og »Os Deuses e os Mortes«. Mest præcis er Ciment i karakteristikkene af Guerras film, hvorimod det forekommer mig, at han har uret, når han med en fed kritikerfrase skriver: »Understanding is the ultimate aim of Rocha's cinema«. Det kan man skrive om mange instruktører, men ikke om den Rocha, der i film efter film kritiserer og udleverer magthaverne på det mest skånselsløse og aldeles ikke er interesseret i at forstå dem. Derimod er det væsentligt, at Ciment netop konkluderer om Rocha, at han ikke blot er revolutionær, men osse mystiker. I en tid, hvor politiske teoretikere har travlt

med at bandlese det irrationelle og følelsesmæssige i den politiske film, må følgende Rocha-karakteristik siges at være central:

»Rocha deserves praise for managing to restore to a revolutionary art the hidden and the nocturnal, to show that man cannot be remade without a due regard for the irrational, for a whole being is created as much from the imaginary as from the real.«

Problematiske er en række kortere artikler om de to kanadiere Gilles Groulx og Jean-Pierre Lefebvre samt om Jean-Marie Straub, om hvem Richard Roud jo i mellemtiden har skrevet en hel bog. Ingen af disse instruktører ydes tilnærmelsesværdig retfærdighed, fordi artiklerne skrives af fans og ikke af filmkritikere.

Man savner flere navne i bogen, for at man kan kalde den repræsentativ for, hvad der er sket af væsentligt, siden »nouvelle vague«. Mest katastrofalt er det, at man må savne de to italienerne Marco Bellocchio og Bernardo Bertolucci og tjekken Milos Forman, – og selv om Cameron i sit forord anfører, at han ikke kan betragte amerikansk undergrundsfilm som noget alternativ til Hollywood, kan man naturligvis heller ikke undvære Andy Warhol i denne bog, hvis den da ellers skal redigeres ud fra saglige motiver frem for private tilbøjeligheder.

Chr. Braad Thomsen

■
Ian Cameron, m. fl.: Second Wave. Movie Paperbacks, Studio Vista, 1970.

ALLAN DWAN

Peter Bogdanovich's tredje interview-bog, »Allan Dwan – the last pioneer«, har samme udstyr og opbygning som hans to foregående værker i MOVIE's paperback-serie, »John Ford« og »Fritz Lang in America«. Formatet er handy kvadratisk, illustrationerne talrige og velvalgte, og typografi samt design er udsøgt. Indholdet består af en analytisk/kronologisk indledning, et langt interview og en filmografi med korte handlingsreferater. I modsætning til de to tidligere bøger, men i lighed med det meste af film litteraturen, er der ikke nogen bibliografi. Ej heller er der noget index, hvad der gør bogen umulig som opslagsværk. Men det gælder i det hele taget Bogdanovich' holdning til kritik, at den er mere præget af personlig entusiasme end af videnskabelig distance, og den teoretiske side af hans værker er som regel langt den svageste. Den 32 siders filmografi er udarbejdet af Mae Woods på basis af Pierre Guinle's i »Présence du Cinéma« 22–23, men adskiller sig en del i detaljerne fra det franske forlæg.

Allan Dwans produktion er olympisk. Man regner med, at han har instrueret over 400 film fra debut'en i 1911 til han trak sig tilbage i 1958, og han har produceret og leveret manuskript til lige så mange. Selvfølgelig er en stor del af disse film stumme en- og to-aktere (som han lavede på to dage), men det må vist alligevel siges at være et imponerende livsværk. I løbet af sin karriere har Dwan lanceret en lang række skuespillere, bl. a. Lon Chaney, Carole Lombard og Ida Lupino, samt instruktører som Marshall Neilan og Victor Fleming. Han har samarbejdet med stjerner som Mary Pickford, Gloria Swanson, Claire Trevor – og Shirley

Temple. Mest kendt er han dog nok for rækken af film fra 1916 til 1929 med den atletiske Douglas Fairbanks, bl. a. »A Modern Musketeer«, »Robin Hood« og »The Iron Mask«, men det gælder for Dwan som for så mange af stumfilmtidens instruktører, at det er næsten umuligt at vurdere dem efter fortjeneste, simpelt hen fordi så uendeligt få af de tidlige film har overlevet. Hvis de to førstnævnte Fairbanks-film kan tages som nogen rettesnor, er det dog evident, at Dwan ret hurtigt havde udviklet en sikker billed- og rytmesans, samt at han allerede i 1916 fuldt ud besad evnen til at understrege en fortællelig pointe ad rent filmisk vej. En del af teknikken er hentet fra Griffith, hvad Dwan selv ikke lægger ringeste skjul på, men Dwans film rummer en lethed, en elskværdig ynde, der lå den noget bombastiske mester fjernt.

Det mest fremtrædende træk i Dwans film giver også bogens interview dets kvalitet: Det er humor. Det viser sig, at Dwan, der var 84 år, da interview'et fandt sted, er en gudbenådet fortæller og indehaver af et tilsyneladende udtømmeligt forråd af ubetalelige anekdoter – den ene mere grotesk end den anden. Det er simpelt hen den morsomste filmbog siden Groucho Marx skrev sine memoirer. Læs selv den Utrolige Beretning om den Unge Dwans Debut! Om hvorledes han blev bidt af en Slange. Om hans Show-down med Patentselskabernes Revolvermand. Om hans Møde med Mr. Griffith's Løve. Om Gangsterballets frygtelige Konsekvenser. Om Miss Swanson's skrækelige S-togstur. Samt meget, meget mere.

En enkelt historie skal genfortælles: Sam Goldwyn's virkelige navn var Goldfish. Han startede sammen med produceren Arch Selwyn et filmselskab, der stod for at skulle navngives, da Dwan blev ansat. Man blev enige om at tage »Gold« fra Goldfish og »wyn« fra Selwyn og kalde det »Gold-wyn«. Men Dwan havde et andet og bedre forslag: »Hvorfor ikke tage de to andre stavelser og kalde selskabet »Sel-fish«?«

Bogen rummer også rørende og frustrerende historier, og det er de sidste, der bliver stadig talrigere, efterhånden som vi nærmer os nutiden. Fra stumfilmen var Dwan vant til at have total kontrol over sit materiale – som producer, forfatter, instruktør og klipper – men efter lyden kom til, og filmenes budgetter blev stadig større, måtte Dwan se sin rolle svinde ind i en sådan grad, at han de sidste 30 år ofte ikke så andet til filmen end selve optagelserne og den færdige kopi. Den humor, der lå i hans sidste film, stammede nu sommetider fra, at han simpelt hen gjorde grin med manuskriptet – »Why suffer? ...« »If you treat that seriously, where would you be?« Alligevel holdt han stadigvæk så meget af sit arbejde, at han hellere ville lave en dårlig film end slet ikke lave nogen film, og som følge heraf har hans ry blandt kritikere måttet lide en del. Nu kan han sige om et af sine egne produkter, at »I can't tell you what I think about it – it should be buried some place«.

Alligevel efterlader bogen et yderst positivt indtryk hos læseren – Dwans varme menneskelighed er tilsyneladende i stand til at overvinde alle trængsler og skuffelser, og det er trods alt hans person, bogen er bygget op om. Det dybere indblik i en pionerinstruktørs arbejdsmåde og en storindustri udvikling, man kunne have håbet på, får

man egentlig ikke, og man har måske lov at mene, at den stærkt persondyrkende interview-stil har vundet lovlig meget indpas i filmkritikken efterhånden. På den anden side er Bogdanovich en følsom og diskret interviewer: Bogen er en af de bedste inden for genren, og holder man af Hollywood og humor er den absolut et godt køb.

Peter Nørgaard

■ Peter Bogdanovich: *Allan Dwan – the last pioneer. London, Movie Paperbacks/Studio Vista, 1971. 200 s. ill.*

AMERIKANSK STUMFILM

Det er allerede fire år siden, at Kevin Brownlows store film om den amerikanske stumfilm, »The Parade's Gone By«, udkom, og for to år siden kom endda en paperback-udgave til en mere overkommelig pris end originalens. Den har allerede fået mange rosende ord ude i den store verden, og det fortjener den da også. Men det er egentlig ikke en bog, som indbyder til nogen meget indgående anmeldelse. Det ville være tilstrækkeligt at anbefale enhver, der interesserer sig for stumfilm, at læse bogen, som er endog særdeles underholdende. En filmarkivist, der af bitter erfaring ved, hvor umådeligt svært det er overhovedet at interessere yngre filmentusiaster for stumfilmen, bliver naturligvis særlig rørt og imponeret over, at en ung menneske som Kevin Brownlow sætter sig ned og skriver en sådan bog, og man tilgiver ham gerne, at han af lutter kærlighed til den stumme film nok overdri- ver dens kvaliteter. Man tager næppe meget fejl, hvis man antager, at Brownlow er af samme mening som Mary Pickford, der har sagt, at egentlig burde tonefilmen være kommet først, således at stumfilmen kunne blive kulminationen. Det er en forståelig, om end ikke særlig realistisk opfattelse, hvis man sætter billedet over alt andet.

Det ville ikke være svært at imødegå Brownlow i hans filmsyn, men man føler sig ikke særlig fristet dertil. Thi »The Parade's Gone By« er ikke en særlig kritisk bog. Den ønsker ikke at være det. Det er ikke engang et afrundet historisk værk. Først og fremmest er bogen en filmhistorisk materialesamling, en bog, der mindre er skrevet af Brownlow end af de folk, der var med til at skabe stumfilmen, eller rettere den amerikanske stumfilm. Den europæiske stumfilm fylder nemlig ikke meget i bogen, og måske ville det have været klogere af Brownlow helt at udelade den end at spise den af med et 10-siders kapitel. Blandt europæerne synes Brownlow alene at have respekt for Abel Gance, hvem bogen er tilegnet, og som er den enkeltperson, der får den mest grundige behandling – næsten 60 sider. Siden bogen udkom har Brownlow i øvrigt lavet TV-filmen »The Charm of Dynamite« om Gance, en film, som dansk TV har vist. Det er rigtigt, som Brownlow hævder, at Gance er en filmkunstner, der er undervurderet af filmhistorikerne, og som mange af de yngre filminteressererede slet ikke kender. Men Brownlows forsvar for Gance kommer til gengæld til at overvurdere ham ud i det urimelige. I Brownlows behandling af Gance bliver forfatterens svagheder mest åbenbare. Brownlow er ikke en kritisk skribent, han er en romantisk heltedyrker, og også hans behand-

ling af den amerikanske stumfilm er mere begejstret end afbalanceret. For Brownlow er Hollywood i tyverne filmens kulmination og perioden er det gamle, romantiske land, hvortil ingen mere kan vende tilbage. Man skal derfor nok være lidt af en nostalgiker selv for at få det fulde udbytte af bogen, og det er nok et spørgsmål om Brownlow med sin bog kan forandre det stereotype syn på stumfilmen som så mange unge og yngre filmentusiaster har.

»The Parade's Gone By« er komponeret sammen af en række interviews og samtaler med overlevende fra stumfilmtiden, kunstnere og håndværkere, der dækker alle stadier inden for skabelsen af en film (manuskript, foto, klipning, tekstning, tintning etc.). Man får mange spændende og pudsige ting at vide, og man får dem at vide på en underholdende måde. Ikke mindst er man glad for bogen, fordi den er underholdende at læse. Om hvor mange moderne filmbøger kan man sige det? I modsætning til størsteparten af den nyere film litteratur, der omhyggeligt begraver selve filmene under bjerge af analyser, eksegeseer og fortolkninger, lader Brownlow i sin bog filmene fremstå i deres skabelsesproces, og forsøger fortolkningerne (måske, fordi der til syvende og sidst ikke var så meget at fortolke i stumfilmene). Brownlows ærinde har været at genoplive den amerikanske stumfilmtid, og det må siges at være lykkedes for ham. Under læsningen har man virkelig konstant en fornemmelse af at være til stede. Men den store, kritisk-historiske bog om perioden har vi stadig til gode. Måske er den slet ikke til at skrive, fordi så meget kun lever i erindringer. »The Parade's Gone By« minder os derfor også om, hvor umuligt det stadig er at tale om filmhistorisk forskning.

Ib Monty

■ Kevin Brownlow: *The Parade's Gone by. Secker & Warborg, London 1968, 593 s., ill.*

TO HÅNDBØGER

To håndbøger, eller knap nok det, der meget forelsket dyrker de skuespillerpræstationer, som man mere husker for ansigterne end for navnene bag dem. Det ene bind handler om Hollywoods skrappe drenge, det andet om de skuespillerinder, der har specialiseret sig i »not being ladies«. Forfatterne fastslår, at det ikke drejer sig om et altomfattende kompilationsarbejde, de tænker sig bøgerne brugt på samme måde som en billedbog om sommerfugle: fotografierne tjener til identifikation og følges af en kort karakteriserende beskrivelse med oplysninger om, hvor pågældende er at finde. Alvorligere skal det heller ikke tages. I disse to bind er der samlet nogle og firs virkelig hårde gutter og et par og halvfjerds damer, der heller ikke er sådan at bide skeer med. »The Heavies« er en samling kriminelle, paranoide, brutale børster, som sandelig ikke er i stjerneklassen, men deres medvirken er næsten altid afgørende for filmens succes, og deres skumle fjæs huskes ofte længere end stjernerne i filmens forgrund. Begge udvalg koncentrerer sig om de sidste 25 år og er i øvrigt stærkt personlige. *Top heavies* som Bogart, Cagney og andre er udeladt, for dem kender man og ved, hvem er.

Jeg går ud fra, man har sine egne favorit-heavies, som man har sine favoritstjerner, og ifølge oplægget kan det ikke nytte at diskutere med de Camerons. For min egen del savner jeg dog (siden der også er blevet plads til nogle karakteristiske western-fysiognomier) blandt herrerne Karl Malden, Sterling Hayden, Telly Savalas, Jason Robards og Woody Strode – for nu at nævne et par stykker. »The Broads« er sværere at afgrænse som begreb, og her har forfatterne ud over *female heavies* inkluderet en hel del andre præstationer, »som ikke har andet til fælles end, at de ikke er det mindste ladylike« – hvilket vil sige et broget udvalg af *mols, tarts* og natklubsangerinder m. m. Billedudvalget er i begge bind sjovt og utraditionelt. Er repertoiret så som så, og trænger man til at mindes nogle gode krimier, er dette sagen.

Øystein Hjort

■ Ian og Elisabeth Cameron: *The Heavies. 144 s. ill. – The Broads. 144 s. ill. Movie Paperbacks, Studio Vista. 10 sh 6 d hver.*

UNDERGROUND

Renans bog kan bøde på den svage dækning, den amerikanske underground film får i de fleste bøger om nyere amerikansk film, men er ikke selv noget overvældende originalt og dybtborende bidrag til forståelsen af *the underground scene*. Karakteristikken af forfatteren: f. 1941, blev filmvrag, mens han gik på universitetet, brugte det meste af sin tid bagefter til at rende fra den ene biograf til den anden, og kom ikke frem fra mørke før 1966, da han giftede sig og skrev denne bog – passer på de fleste filmentusiaster nu om dage (danske ikke undtaget), og med lidt arbejdsro og omtanke er det ikke umuligt, at de fleste kunne skrive en bog som denne. Hans bog er meget elementær, hvilke næppe skyldes andet end, at også hans eget forhold til film er meget ferskt og elementært. Dette gør især et afsnit om avantgardefilmen i Europa uinteressant. Der ligger mere research bag kapitlerne om det, bogen egentlig drejer sig om, og billedet af den amerikanske underground er både troværdigt og rimeligt og fremhæver de rigtige »hovedpersoner«. Nyttigst er de omkring tredive instruktørbiografier, hvor en mængde ellers vanskeligt tilgængelige oplysninger og data er samlet om de vigtigste undergrundsfolk. Af det nyttige stof bør også fremhæves et appendiks med fortegnelse over næsten 700 avantgarde- og undergrundsfilm. For hver film oplyses tekniske data samt distributører i England og USA, men man savner årstal på filmene.

Sheldon Renan har samlet en masse facts, men man savner en mere dybtgående analyse både af udviklingens væsentlige træk og af de vigtigste film. Billedet af undergrunden er noget rodet og diffust, og Renan er frem for alt beklagelig ukritisk. »The Underground Film« er ganske brugbar som opslagsbog, men det skammer den, at Renans entusiasme er så altomfattende, at lidt kritisk stillingtagen synes udelukket.

Ø. H.

■ Sheldon Renan: *The Underground Film. An Introduction to its Development in America. 318 s. ill. Studio Vista. 35 sh.*

Hele tre nye film er i år kommet ud af Andy Warhol-fabrikken lavet af Warhol og Paul Morrissey i samarbejde, nemlig »L'Amour«, »Heat« og »Women in Revolt«. Det er fra den sidstnævnte vi har hentet dette billede af Holly Woodlawn i aktion. Filmen handler om tre rødstrømper, der spilles af transvestitter. Alle tre nye Warhol-film ventes at få Danmarks-premiere i den kommende sæson.

DINO RAYMOND HANSEN. Født 1942. Stud. mag. i sinologi med hovedvægt på moderne kinesisk historie. Har under et ophold i Kina i august/september 1971 lavet film om Mao Tse-tung's digte, Kinas Børn og Rødgardisterne efter Kulturrevolutionen.

PER HØJHOLT. Er først og fremmest digter, men har også gjort sig kendt inden for andre medier. Debutede med digtsamlingen »Hesten og Solen« (1949) og har bl. a. udsendt »Poetens Hoved« (1963), »Min hånd 66« og »Show« (1966), »Cezannes metode« (essays, 1967), »Turbo« (1968), »6512« (roman, 1969), Turbo, space-fiction (grammofonplade, 1969), »Show-Bix« (opera, opført i Århus 1969).

ERIK JAN KWAKERNAK. Født 1942. Hollandsk lektor ved Århus Universitet.

	Flemming Behrendt (Weekendavisen)	Anders Bodelsen (Politiken)	Per Calum (Jyllands-Posten)	Martin Drouzy	Poul Einer Hansen (Weekendavisen)	Frederik G. Jungersen (Berlingske Tidende)	Poul Malmkjær	Ib Monty (Jyllands-Posten)	Morten Pii (Information)	Chr. Braad Thomsen
* Han, hun og leoparden (Hawks)	★★	★★★★★★	★★★		★★★	★★★★★★	★★★★★★	★★★★★★	★★★	★★★
* Sæt dampen op (Buzzell)		★★★	★★★		★★		★★★	★★★		
Slagtehus 5 (Hill)	★★	★★★★★★	★★★	★★★	★	★★★	★★★	★★★	★★★	★
* Holiday (Cukor)	★	★★★	★★★★		★	★★	★★★	★★★		★★★
I lyst og død (May)	★	★★★	★★★	★★		★★★		★★★	★★	
Frenzy (Hitchcock)	★★	★★★	★★★	★★★	★★	★★	★★★	★★★	★★★	●
Voldtægt (Breien)	★★★★	★★★		★★	★★			★	★★	★
Freaks (Browning)	★★	★★	★★		★★★★	●	★★	★★		
Macbeth (Polanski)	★★★★	★★	★★	★★		★★	★★		★★	●
* Hvem ringer klokkerne for? (Wood)		★★			★		★★			
Hans sidste job (Fleischer)		★★	★★		★	★★★★		●		
Olympiade-show (Disney)		★★			★	★	★★	★		
* Kom til Alaska (Hathaway)					★		★		★★	
Da Frank og Ross red ud (Edwards)			★		★★	●		★★		
Født til at vinde (Passer)	★	★★	★★	★	●	★			★★	●
Mona (Osco)					★★	★	★		★	
Chato's land (Winner)	●	★	★			★★				
Knald, fald og revolution (Rappeneau)	●		★	★	●	★★				
Mørkets melodi (Eastwood)		★★			●	●		★	★	
Vestens hurtigste finger (Kennedy)		★	★		★	●				
* De unge løver (Dmytryk)		●					★★			
Dræberen (Patellière)		●	●		★★					
Rotterne kommer (Mann)	●	★							★	
Miraklet er en kvinde (Manfredi)		★		★	●			★		
* Københavnerne (Lau Lauritzen, Sr.)							★		●	
Præriens »største« fidus (McLaglen)					●			★		
Retfærdighedens skygge (Mulligan)	★		●							
Move (Rosenberg)	●		●			★				
Narkoforhandleren (Norton)	●		●						★	

* = Repræmierer